

РЕЦЕНЗИЯ

От: проф.д-р ик.н. МИХАИЛ ДИНЕВ Панчев Петров ,външен член на жури,научна специалност „Счетоводна отчетност,контрол и анализ на стопанска дейност“

Относно: дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ по научна специалност Счетоводна отчетност,контрол и анализ на стопанска дейност , професионално направление Икономика .

Основание за представяне на рецензията: участие в състава на научното жури по защита на дисертационния труд съгласно Заповед № РД 06-1842. 02.07.2019 на Ректора на Икономически университет –Варна и Решение на първото заседание на Научното жури от 08.07.2019 г.

Автор на дисертационния труд: ас. ГАЛИН ИВАНОВ МАРКОВ

Тема на дисертационния труд: МЕТОДИЧЕСКИ АСПЕКТИ НА ОЦЕНКАТА И УПРАВЛЕНИЕТО НА РИСКА ВЪВ ВЪТРЕШНИЯ ФИНАНСОВ КОНТРОЛ В ПУБЛИЧНИЯ СЕКТОР НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

1. Информация за дисертанта

Докторантът Галин Ив.Марков е асистент от 2007 г. към катедра Счетоводна отчетност при Финансово счетоводен факултет на Икономически университет –Варна.Дисертацията е подготвена по докторска програма „Счетоводна отчетност,контрол и анализ на стопанска дейност“, с научен консултант проф.д-р ик.н.КАЛЮ ДОНЕВ

- Докторанта е завършил бакалавърска и магистърска степен на обучение по Счетоводство в Икономически университет- Варна / от 1998 г. до 2004 г. / .Асистент към катедра Счетоводна отчетност е от 2007 г.
- Има трудов стаж като младши вътрешен одитор към Министерството на транспорта,информационните технологии и съобщенията и като инспектор в АДФИ .

- Притежава компютърни умения, владее английски и руски езици.
- Като асистент участва в преподаването на учебните дисциплини : Теория на счетоводството, Теория на контрола, Финансово счетоводство, Финансов контрол , Управленско счетоводство и др.
- Успешно изпълнява индивидуалния си план като докторант.

2. Обща характеристика на представения дисертационен труд

- Дисертацията е в обем 214 страници , отделно са представени 7 приложения,които включват множество/35 / таблици,анализи и оценки от проучвания в практиката,съпоставки на различни становища по разглежданите в дисертацията проблеми и др.Използвани са и 4 фигури.Посочена е библиографска справка от 127 литературни източника,преобладаващо чуждестранни,както и нормативни актове. Разработена е в три глави с увод и заключение .
- Актуалността на темата е безспорна,макар че по нея вече има продължителна практика, публикувани са и някои изследвания,в т.ч. и дисертации. Въпреки това проблемите на вътрешния контрол и на вътрешния одит непрекъснато нарастват ,най-вече по отношение на тяхната организация и методология.Както в световен,така и в национален мащаб,въпреки желанието и добрите намерения, отразени в нормативната уредба административно-организационно недостатъците нарастват,а вътрешния одит все още не показва достатъчно ефективно въздействие,липса все още достатъчно теоретичен и методологически заряд в научните изследвания по темата.Ето защо всяка разработка ,както и тази е от обществен интерес,полезна е за напредъка на значим за теорията и практиката проблем. Всяка разработка по темата,както и тази, е с конкретна полезност за множество кадри , които упражняват одитната професия в различни структури на управление,както и за други ,които се подготвят в тази посока.
- Целта, посочена от автора е „ да се изследват правилата,формите и средствата за оценката и управлението на риска във вътрешния финансов контрол в публичния сектор в Република България .“ .
- Посочени са от автора 3 задачи ,които се изпълняват в процеса на изследване,за да се постигне успешно формулираната цел. Първата задача логично е определена като “дeфиниция на риска за целите на

разработката“. Втората задача се свързва с потребността да се „представи особеностите на оценката и управлението на риска във вътрешния финансов контрол в публичния сектор на РБ.“ Третата задача представя насоките за усъвършенстване на оценката и управлението на риска във вътрешния финансов контрол в публичния сектор на РБ.

- *Обект на изследване е „ процесът по оценка и управление на риска в системата за финансово управление и контрол на 43 публични разпоредители с бюджетни средства,където има разкрити административни структури за вътрешен одит.*
- *Предмет на изследването са „ преимуществата и недостатациите на възприетия технологичен способ за оценка и управление на риска във вътрешния финансов контрол в публичния сектор на РБ“*
- *Основната теза на дисертационния труд според автора е свързана с комплексния характер на риска и концептуалния и емпиричен характер на дейностите по неговата оценка и управление.Така дефинираната теза е декомпозирана в две основни хипотези.Едната от тях залага на твърдението,че рисът е научна концепция,която съдържа както идеята за възможност, така и за заплаха.Втората хипотеза се развива на основата на предположението,че рисът е процес с концептуален и емпиричен характер .*
- *Методиката на изследването ,както отбелязва авторът, включва две групи способи-социологически и статистически.Използвани са в проучвателния етап на изследването,както и при обобщаване на резултатите от него .*
- *Ограниченията са свързани с изследваните 43 организации в публичния сектор и не включват стопанския сектор,изследването касае периода до 2016 г. и др.*
- *Аprobацията се предполага като възможност и е резултат от публикациите на автора по темата,участието в дискусии и проучвания.*

3. Оценка на получените научни и научно-приложни резултати

Темата за риска,самостоятелно или като част от проблем, присъства във всяко изследване посветено на контрола. Тази тематика е потребна почти за всяка друга област на знанието като следствие от сложните процеси характерни за днешната социална среда. Очаквани са и както общите теоретични постановки,така и специфичните проявления на този феномен ,което предполага повече познания както от практиката,така и от нейното изследване в по-широк план.Докторантът не се е задоволил с тясно специфичните проявления на риска само в сферата на контрола а е потърсил неговата същност изобщо като резултат от човешкото присъствие в сложните икономически отношения. Неговият теоретичен фундамент съдържа както разнообразието на рисковите прояви,така и техните общи закономерности .Това в най-висока степен довежда до ефективен завършек на темата,доколкото тя се отнася само за управлението на риска в проявите на вътрешния финансов контрол за публичния сектор. Голяма част от дефинираните принципи,представените модели и предлагани методи могат да имат значение за всяка друга сфера,не само за публичния сектор,в не малка степен са полезни и сполучливи за приложение и за други области на социалното управление. При този подход е постигната избраната цел, представено е научно изследване с висока степен на полезност за теорията и практиката на контрола изобщо и в частност на вътрешния контрол в публичния сектор .

Накратко, проблематиката за оценката и управлението на риска във вътрешния финансов контрол в публичния сектор е изследвана в логично добре структурирана схема на задълбочено теоретично обосноваване на проблема,неговите проявления в практиката в съответствие с нормативните полета на приложимост,за да се достигне до идейното обосноваване на възможни по-ефективни варианти на въздействие.

Глава първа Теоретични основи на риска е най-обемна в сравнения с останалите части на дисертацията и това не е случайно.Авторът е спазил древното правило,че няма нищо по-практично от една добра теория и е навлязал в дълбочина за същността на риска, за неговите исторически и етимологични аспекти,съвременното разбиране за неговите проявления .По този път докторантът убедително обосновава авторовата си систематизация на риска изобщо и неговото разнообразно проявление в частност за финансовата област.

Последователно в тази част на дисертацията се изследват историческите корени на риска,неговото разбиране в различните етапи от съвременната цивилизация,третирането му като вероятност за печалба или загуба,като интерес на застрахователната,предприемаческата инвестиционната дейности,като категория в изследванията на класици и неокласици, на икономисти психологи и други.Представени са възможности за все по-голямо разнообразие на подходите към изследване проявите,влиянията и противопоставията на риска ,неговото представяне в математически и икономитрични модели. Успех в избрания подход са авторовите търсения и сравнения на различни становища,на отделни автори и школи в икономическата наука,добросъвестна оценка на постигнатото до сега и очертаващата се възможност за съвършенства в бъдеще. Използваните тези на автори от различни области на знанието позволява на докторанта да бъде точен в своите оценки,предположения и твърдения,да е убедителен при разглеждането на икономическите,правните,философските и психологическите аспекти на проблематиката,откроените възможности на постигнатото в изследването да се превръща в реалност. Без да се спираме подробно на съдържателната част на първа глава ще отбележим,че тя наистина има значение на **първа**, на задълбочено изследван фундамент на сложната тема за риска в контрола.Ще е полезно да се отбележи,че за разлика от други обекти на изследване,контролът притежава висока степен на универсалност и поради това неговото всестранно и разообразно изследване е с ефекти за науката и практиката изобщо.В този смисъл постигнатото в тази част от автора носи белезите на многостранен принос в науката за социалното управление.

Глава втора „Особености на оценката и управлението на риска във вътрешния контрол на организацията от публичния сектор,“ е посветена на конкретни концептуални оценки на проявите на риска във вътрешния контрол в публичния сектор. Налице е сполучлив обзор на авторови становища по темата въз основа на които се правят заключителни определения за характерните особености на изпълненията по оценката на риска .В подобен стил се разглеждат процедурите и процесите по управлението на риска .Интерес за теорията и практиката на контрола са изследванията върху методически инструментариум за оценката и управлението на риска ,задълбочения научен обзор на количествените и качествените техники за оценката на риска като SWOT анализ What if анализ,ситуационен подход, способ Монте Карло,дърво на решенията и риск матрици.В приложенията към изследванията/ № 4 и 5

/се представят някои обобщения на резултатите от библиографския обзор по темата.

Обект на самостоятелно изследване са прижните възможности на моделите за управление на риска ERM на COSO, за оценка на зрелостта и V а R, отново представени в приложението към изследването /№ 6/. Подробно и задълбочено се изследват връзките на риска с неговите видове и форми на проявления. Като завършек в тази част на изследването се обобщават характерните черти на оценката и управлението на риска на вътрешния контрол в публичния сектор .

Глава трета „Технологични аспекти на методиката за оценките и управлението на риска във вътрешния финансов контрол в публичния сектор на Република България“ включва насоките за усъвършенстване на препоръчителния подход за оценка и управление на риска във вътрешния финансов контрол в публичния сектор като естествено следствие от изследвания и представен методически инструментариум на оценката и управлението на риска и анализа на преимуществата и недостатъците на възприетия подход за оценка и управление на риска във вътрешния финансов контрол на публичния сектор. Прилаганият сравнителен подход при изследването на проблема, позволява на автора успешно да откроява резултатите за възможно усъвършенстване на прилаганите до сега в практиката методи и подходи. Успешно са представени резултатите от анкетата, която по съдържание отговаря напълно на целите и задачите на изследването. Забележително е, че анкетата е използвана като изследователски подход, в нея по същество присъства целия арсенал от методи и модели, използвани за теоретично обосноваване на тезата в първите две глави на дисертацията.

Заключителната част надисертацията представя обобщено получените резултати от изследването и възможностите то да продължи. Безспорно такова продължение е препоръчително, особено като се имат предвид постигнатите резултати при изследването на теоретичния фундамент на проблемите на вътрешния контрол. Те са едно силно начало за разглеждане на проблема за риска във вътрешния финансов контрол не само в публичния сектор и не само за финансовия контрол.

4. Оценка на основните научни приноси

Представени са от докторанта 6 научни и научно-приложни приноса. Всички те могат да се приемат като действително доказан резултат от неговото изследване, въпреки че тяхната формулировка не е представена

по най-добрая начин в автореферата . Безспорни са авторовите попадения и доказани резултати за изследване и представяне на възможни съвършенства в методологията на оценката и управлението на риска изобщо и специално в дейностите на вътрешния финансов контрол в публичния сектор . Без да се претендира за последно казана истина, защото в науката всяко изследване е път до някъде, с опция за продължение дори в непредполагаеми посоки, докторантът Галин Марков е постигнал полезни за теорията и практиката приноси при изследване на теоретичния фундамент на риска , представил е свое разбиране за систематизацията на общия риск, за нова класификация на финансовия риск. Оригинално се извеждат от изследването собствена дефиниция за управление на риска, дефиниция за същността на публичния сектор, за възможните решения на проблемите на оценката и управлението на риска във вътрешния финансов контрол в публичния сектор. Всичко това е резултат от задълбочено изследване на теорията и практиката на финансовия контрол в публичния сектор и е очаквано те да докажат своята значимост .

5.Оценка на публикациите по дисертацията

Представени са от докторантката три публикации, от които 2 в електронни списания и една –доклад на Международна научна конференция, Варна. Всички те са свързана с темата на дисертацията и в по-голямата си част отразяват основните изводи и препоръки на докторанта .

6.Оценка на автореферата

Авторефератът на докторанта отразява коректно същността и съдържанието на изследваната проблематика в дисертационния труд. Представен е съгласно възприетата форма и служи като подходящ източник за запознаване с основните моменти от изследването на докторанта.

7.Критични бележки, препоръки и въпроси

Общата положителна оценка на дисертацията е безспорна и тя отразява възможностите на докторанта за бъдеща ползотворна изследователска дейност. При изследването на сложна тема като избраната от докторанта са възможни отклонения от желаното, но те не нарушават общата архитектоника на произведението, не отричат положителните ефекти и приноси от неговото присъствие в полза на теорията и практиката на финансовия контрол. Могат да се препоръчат повече съпоставки между вътрешен контрол и вътрешен одит, повече конкретна насоченост към някои обекти на контрола в публичния сектор/учреждения, общини и др./, по-ярко да се представят рисковете при сътрудничеството вътрешен контрол-вътрешен одит, респективно вътрешен контрол и външен контрол /съответно одит / и т.н. Препоръчително е изследването да се води от целите на автора, а не според твърденията на отделни автори или група от автори по отделни въпроси. Твърденията на отделните автори не са доказателства, те само дават повод за евентуални сравнения и критични съпоставки, своеобразен идеен сблъсък между тях. Тези препоръки имат добрата воля да съдействат на докторанта да усъвършенства техниката на научното изследване и са част от високата оценка, която той заслужава за постигнатите резултати.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Внимателният преглед на дисертационния труд и представеното в настоящата рецензия мнение за неговите достоинства ми дава основание да предложа на почитаемото жури да присъди на докторант ГАЛИН ИВАНОВ МАРКОВ образователната и научна степен „ДОКТОР“.

02.09.2019 г.

РЕЦЕНЗЕНТ:

София

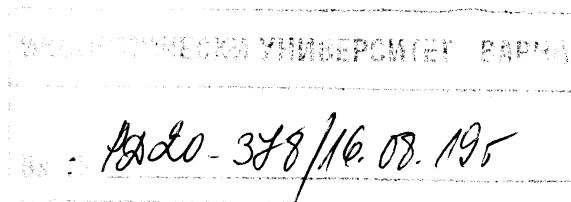
/проф. д-р ик.н.М.ДИНЕВ /

До Научното жури за защита

на дисертационен труд за присъждане

на образователната и

научна степен „Доктор“

РЕЦЕНЗИЯ

От доц. Светлозар Димитров Стефанов, доктор по икономика, преподавател в катедра „Счетоводна отчетност“ при Икономически университет – Варна

Относно: Дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „Доктор“ по професионално направление 3.8 Икономика.

Тема на дисертационния труд „Методически аспекти на оценката и управлението на риска във вътрешния финансов контрол в публичния сектор на Република България.

Автор на дисертационния труд Галин Иванов Марков, докторант на самостоятелна форма на обучение в катедра „Счетоводна отчетност,“ докторска програма Счетоводна отчетност, контрол и анализ на стопанската дейност.

Основание за изготвяне на рецензията – член на Научното жури за присъждане на образователна и научна степен „Доктор,“ съгласно Заповед на Ректора на ИУ – Варна, № РД-06-1812/02.07.2019 г. и решение на Научното жури от първото заседание, проведено на 08.07.2019 г.

Научен ръководител: проф. д-р на ик.н Калю Донев

1. Данни за дисертанта

Дисертантът Галин Иванов Марков се е обучавал в докторантура на самостоятелна подготовка в катедра “Счетоводна отчетност“ при ИУ – Варна, по докторска програма Счетоводна отчетност, контрол и анализ на стопанската дейност. Средното си образование завършва в Търговска гимназия гр. Велико Търново през 1998 г., със специалност „Специалист по икономика.“ През периода 1998-2004 г. се обучава по специалност „Счетоводство и контрол“ в Икономически университет – Варна, като последователно придобива бакалавърска и магистърска степен, по същата специалност. След завършване на висшето си образование работи като Инспектор в АДФИ през периода 2005-2006 г. и като Младши вътрешен одитор в Министерството на транспорта, информационните технологии и

съобщенията, ИА Електронни съобщителни мрежи и съобщения. От 2007 година сред спечелването на конкурс е назначен като Асистент по счетоводство, контрол и анализ в катедра „Счетоводна отчетност“ при ИУ – Варна, където работи и до настоящем. Докторантът е водил семинарни занятия по редица дисциплини като „Теория на счетоводството“, „Теория на контрола“, „Финансов контрол“, „Техника и технология на обработката на счетоводната информация“, „Управленско счетоводство“ и др. Учебните дисциплини, по които дисертантът е водил семинарни занятия, съвпадат и с неговите научни интереси, в областта на вътрешния финансов контрол и вътрешният одит.

От представените материали по конкурса може да се установи, че дисертантът е положил успешно изпитите, предвидени в индивидуалния докторански план, като е изпълнил и всички други задачи, предвидени по плана за обучение. Дисертационният труд е обсъден на заседание на катедра „Счетоводна отчетност“ при ИУ – Варна и е взето решение за откриване на процедура по неговата защита.

2. Общо представяне на дисертационния труд

Представеният дисертационен труд на тема: „Методически аспекти на оценката и управлението на риска във вътрешния финансов контрол в публичния сектор на Република България“ е посветен на актуален за теорията и практиката проблем. Състои се от увод, три глави, заключение и списък на използваната литература, с общ обем 215 стандартни машинописни страници. С цел по-доброто възприемане на изложението в разработката са включени 35 таблици и 4 фигури. Списъкът на използваната литература включва общо 175 заглавия на български, руски и английски език, в т. ч.

- книги и специализирана научна литература – 127 заглавия;
- нормативни актове и указания – 19 заглавия;
- публикации в интернет – 29 заглавия.

Използваният значителен брой литературни източници недвусмислено показва високата степен на информираност на автора и познаването на специализираната литература, посветена на изследваната проблематика. Литературните източници са ползвани и цитирани коректно в разработката.

3. Преценка на структурата и съдържанието на дисертационния труд

Разглеждан в своята цялост, представеният дисертационен труд представлява задълбочено научно изследване на проблематиката, свързана с оценката и управлението на риска във вътрешния финансов контрол в публичния сектор на Република България. Разработката се отличава с ясно формулирани цел и задачи, които са реализирани в хода на изследването.

Авторовата теза е добре аргументирана, формулирани са и две хипотези, които са доказани с помощта на подходящи научно-изследователски методи в рамките на проведеното научно изследване.

В увода на разработката е представена актуалността на избраната тема, която има съществено значение за българската теория и практика. Последователно са посочени целта и задачите на изследването, неговия предмет, изследователска теза и хипотези. С цел доказване на авторовите тези и становища, в разработката е извършено анкетно проучване по отношение на методическите аспекти на оценката и управлението на риска във вътрешния финансов контрол в Република България.

Първа глава е посветена на концептуалните основи на риска. Изследвана е етимологическата същност на риска, както и еволюцията в разбирането за риска в исторически аспект. Акцент се поставя върху финансово-контролните и правни аспекти на риска. Достига се до извода, че риска представлява комплексна изследователска категория и може да се разглежда от етимологически, исторически, финансово-контролен и юридически аспект. Последният представлява вероятностно събитие, което оказва влияние върху реализацията на фирмените цели и има двойствен характер.

Във втора лава са разгледани проблемите, свързани с оценката и управлението на риска във вътрешния финансов контрол в публичния сектор на Република България. Изследвана е връзката между признаките за класифициране на контрола и оценката и управлението на риска. Обърнато е необходимото внимание на принципите за оценка и управление на риска. Изследвани са и въпросите на риск-мениджмънта. Акцентът се поставя върху особеностите при оценяването и управлението на риска в публичния сектор.

В трета лава са представени възможности и насоки за усъвършенстване на методиката за оценяване на риска и неговото управление в публичния сектор. Това е естествен резултат от представения методически инструментариум за оценка и управление на риска в публичния сектор. Изследвани са особеностите при оценяване и управление на риска във вътрешния финансов контрол в организацията от публичния сектор. Извършено е емпирично изследване (анкетно проучване), посредством което се установява характера на дейностите по оценяване и управление на риска в организацията от публичния сектор. В резултат на изследването са формулирани правилни изводи и препоръки, които могат да намерят отражение в реалната практика на организацията от публичния сектор.

В заключението на дисертацията по подходящ начин са систематизирани основните изводи и препоръки, в резултат на изследването

4.Идентифициране и оценяване на научните и научно-приложни проноси в дисертационния труд

Представеният дисертационен труд на докторант Галин Иванов Марков съдържа редица теоретични и практико-приложни проноси, които могат да се систематизират по следния начин:

4.1.Приноси с теоретичен характер

4.1.1.На основата на съществуващите в специализираната литература авторови тези и становища, както и в резултат на проведените емпирични изследвания е представена авторова дефиниция за риска, в основата на която е залегнал интердисциплинарният характер на това понятие.

4.1.2.Предложена е нова (аворова) класификация на различите видове риск (най-вече на общия и финансовия риск). Тази класификация дава възможност за по-подробно изучаване на неговите проявления в рамките на организацията от публичния сектор, както и позволява да се идентифицират слабите места в даден бизнес процес.

4.2. Приноси с практико-приложен характер

4.2.1.На база на извършеното емпирично изследване са посочени организационно-правните предпоставки и насоки за подобряване на съществуващите методики за оценяване на риска и оттам за неговото управление в организацията от публичния сектор.

5. Публикации и участие в научни форуми.

По темата на дисертацията, авторът има публикувани две самостоятелни статии в идексирани списания и един научен доклад, изнесен на международна научна конференция. Публикациите са пряко свързани с темата на дисертацията и отразяват основни (ключови) моменти от нея. Авторефератът отразява в синтезиран вид основните моменти от дисертационния труд. Не са констатирани несъответствия и/или противоречия между текстовете в автореферата и дисертационния труд.

5. Критични бележки и прпоръки

1.На отделни места в дисертацията описателният характер наделява над изследователския. Разискват се понятия и становища, които до голяма степен са изяснени в специализираната литература. Без съмнение, те са свързани с изложението, но предвид поставената цел и задачи, можеше да бъдат представени по-съкратено. Последното би позволило да се откроят по-ясно застъпваните авторови идеи и становища;

2. Специализираната терминология следва да се ползва по-прецизно. В разработката следва да бъдат използвани думи и изрази, съответстващи на научния стил на изложението.

3. За препоръчване е в бъдещата си работа, докторантът по-категорично да изразява собствено мнение по дискутираните проблеми, както и да прецизира аргументите си по отношение на направените изводи, предложения и обобщения.

Посочените бележки и препоръки не омаловажават по никакъв начин постиженията на докторанта. Те са насочени единствено към подпомагане на неговата бъдеща работа.

6. Въпроси към дисертанта

1. Следва ли процесът на управление на риска да се разглежда като елемент ма вътрешната контролна система на организациите от публичния сектор? Ако отговорът е положителен, като предварителен, текущ или последващ контрол следва да се разглежда управлението на риска?

2. Съществува ли връзка между оценката и управлението на рисковете в организациите от публичния сектор и ефективността и ефикасността на публичните разходи, с оглед тяхното оптимизиране?

Заключение

Рецензираният дисертационен труд има характер на завършено самостоятелно научно изследване, което може да се използва като основа за бъдеща научно-изследователска работа. Отношението ми като рецензент и член на научното жури, към постиженията на докторантката е определено положително. Горепосоченото ми дава пълно основание да гласувам положително за присъждането на образователната и научна степен „Доктор” на докторант Галин Иванов Марков.

август 2019 г.
гр. Варна

Рецензент:
(доц. д-р Светлозар Стефанов)